

Zápis

z obhajoby disertační práce paní Mgr. Lucie Chlumské

konané dne 23. 11. 2015

Téma práce: Překladová čeština a její charakteristiky

Přítomní: prof. PhDr. František Čermák, DrSc.; prof. PhDr. Karel Kučera, CSc; doc. RNDr. Vladimír Petkevič, CSc.; Prof. Neil Bermel, PhD; doc. PhDr. Markéta Malá, Ph.D.; doc. Mgr. Václav Cvrček, Ph.D.; Mgr. Anna Čermáková, Ph.D.

Průběh obhajoby:

Předseda komise prof. Čermák zahájil obhajobu a předal slovo školiteli doc. Cvrčkovi, jenž přítomným představil kandidátku a její disertační práci.

Posléze přítomné se svou disertační prací seznámila sama kandidátka. Její práce je orientována na výzkum překladové češtiny, která tvoří nezanedbatelnou část (přibližně třetinu) veškeré produkce neperiodické literatury (beletrie a odborné literatury) v ČR. Ve svém výzkumu využila kombinace korpusových dat a metod (včetně těch statistických) s translatologickými otázkami, především teorií překladových univerzálií (simplifikace, konvergence, netypické lexikální vzorce). K popisu rysů překladového jazyka a jeho srovnání s jazykem nepřekladovým, kterýžto výzkum pro češtinu dosud chyběl, bylo zapotřebí sestavit jednojazyčný srovnatelný korpus Jerome zvící 85 milionů slov, tvořený češtinou nepřekladovou a překladovou ve stejném poměru, a s cílem odlišit vliv interference od univerzálních rysů překladového rovněž menší (5 milionů pozic) vyvážený srovnatelný subkorpus jazyka. Následně kandidátka seznámila s výsledky své práce: na základě obecných frekvenčních charakteristik (distribuce slovních druhů, POS-gramy) se vyjevily jisté – ne však výrazné – rozdíly mezi češtinou překladovou a nepřekladovou (tendence k verbalizovanějšímu vyjádření v překladech, převaha nominálních struktur v nepřekladové literatuře, odlišné užití zájmen, tendence ke kratším větám v překladech aj.). Upozornila přítom nejen na možnost, ale i limity materiálové základny – přes veškerou snahu o srovnatelnost dat je tato vždy relativní a vyváženost z hlediska zdrojových jazyků si vybírá daň ve velikosti korpusu a znemožňuje tak některé testování a generalizaci výsledků. V souvislosti s tím vytyčila i desideratum v podobě recipročního korpusu, zahrnujícího i texty zdrojové, jenž by napomohl lepší interpretaci výsledků. Dalšími oblastmi nabízejícími návazný výzkum jsou víceslovné jednotky či vliv zdrojového jazyka (interference) na paralelním korpusu.

Poté oponentka doc. Malá přednesla závěry svého posudku. Se svým hodnocením a závěry svého posudku seznámil přítomné i oponent Prof. Bermel.

Kandidátka odpověděla na posudky oponentů. Věnovala se především těmto bodům:

1. doc. Malá: Na základě jakých kritérií je v práci vymezen žánr odborné literatury?
odpověď: Vycházela jsem ze staré klasifikace, používané v dosavadních synchronních korpusech češtiny. Problematicnost žánrových hranic odborné literatury, ale venkoncem i beletrie (např. pomezí žánr literatury faktu) vedla k přehodnocení dosavadní klasifikace –

nově se užívá externího referenčního rámce v podobě klasifikace podle NKP. Některé závěry svého výzkumu bych ráda replikovala a ověřila i na novém korpusu SYN2015.

2. doc. Malá: Nemá angličtina, převládající v korpusu Jerome, vliv na výsledky práce?
odpověď: Zcela jistě má, ale korpus odráží reálný stav – angličtina představuje zhruba polovinu všech přeložených děl do češtiny. Uvažuji však o vytvoření vyváženého paralelního subkorpusu (nejspíše v rámci InterCorpu), na němž bych své hypotézy dále testovala.
3. Prof. Bermel: Rozdíl mezi nepřeklady a překlady pohltila propast mezi beletrií a odbornou literaturou. Dalo by se tento vliv dále ověřit na korpusu SYN?
odpověď: Snažila jsem se využít všechny žánry v SYN, a priori jsem žádný nevyklučovala. Plánuju tento předpoklad otestovat na novém SYN2015 s novou klasifikací textů.
4. doc. Malá: U n-gramů se často uvádí jejich pozice ve větě, proč je to tak důležité?
odpověď: Souvisí to se syntaxí, může poukazovat na struktury typické pro překladový jazyk a jejich postavení ve větě (např. struktury vytčené na začátku věty). Šlo o postřeh, informaci, kterou n-gramy nabízejí (podle velkého písmene n-gramu) a kterou by bylo zajímavé dále prozkoumat.

Následně otevřel prof. Čermák diskusi.

doc. Petkevič: Majíc hodně zkušeností, poznala byste nyní překladový text od nepřekladového textu?

Odpověď: Snad podle pár nadužívaných n-gramů, rozdíly jsou nejmarkantnější právě na úrovni jednotlivých lexémů a jejich kombinací. V zahraničním výzkumu proběhly snahy o automatické rozlišení, ale s nevelkou úspěšností. Odlišnosti jsou nejpatrnější na mikrorovině – na makrorovinách, které jsem především zkoumala, tolik ne, navíc u jednotlivých textů do hry vstupuje příliš mnoho proměnných.

Platí chudost překladového jazyka proti jazykovému originálu?

Odpověď: Záleží, jak definujeme chudost. Pokud vyjdeme z testů provedených v rámci dizertace, lze říct, že překladová čeština je nepatrně chudší v tom smyslu, že se častěji opakují slova a frekvenční špička zabírá větší objem textu, ale rozdíly nejsou výrazné.

prof. Čermák: K diskusi o chudosti lze ale upozornit také na opačný jev, konkrétně na bohatství překladových ekvivalentů u anglického *said*, které bývá převáděno rozličnými českými protějšky.

Prof. Bermel – Angličtina patrně disponuje méně verby dicendi, jde o jiný úzus.

prof. Kučera – Obdobně někdy dochází k obohacování v novinářském jazyce a při tlumočení, kdy tlumočnick mnohdy vylepšuje projev mluvčího, který používá třeba jen omezenou slovní zásobu.

Odpověď: Ano, určitě lze v konkrétních případech vysledovat i opačný proces, rozdílnost u verb dicendi v angličtině a češtině je velmi specifická. Proběhly i výzkumy simplifikace u tlumočení, které poukázaly na zkracování vět v cílovém jazyce, ale bohatost lexikonu nezkoumaly.

prof. Čermák: Určitě by stálo za další studii prozkoumat blíže zmíněný rozdíl v nominálnosti nepřekladových a překladových textů a podívat se i na české partikule – co jim odpovídá v angličtině. Zajímavé je také sledovat v překladu spojení typu *I wonder* apod.

doc. Petkevič: Máte ambici svou práci vydat?

Odpověď: Ano, po zapracování všech cenných připomínek bych ráda práci vydala.

prof. Čermák: Czenglish, franglais aj. – je to něco jiného, než co jste zkoumala?

Odpověď: Určitě bychom mohli najít tendence k „falešným přátelům“ v překladu, ale bez zdrojových textů to nelze s jistotou určit, je to však ideální námět pro další sondy v paralelním korpusu.

Prof. Bermel: Zmínila jste reciproční korpus. Jak reálně je sehnat dostatek dat přeložených z češtiny do angličtiny?

Odpověď: To je obecně problém malých jazyků, nejde jen o menší počet, ale i druh textů – z angličtiny do češtiny se překládá cokoliv, ale naopak především klasická díla. Možnou alternativu k situaci v beletrii by mohlo snad být využití specializovaných kolekcí textů typů Europarl, kde by mohlo být textů víc.

Prof. Bermel: Zpětně a s odstupem času, jak nahlížíte na vytvoření korpusu Jerome, udělala byste něco jinak?

Odpověď: Nemohla jsem samozřejmě měnit korpus v průběhu práce, byť jsem byla v pokušení, neboť během výzkumu se teprve mohou ukázat limity dat. Snažila jsem se už při jeho sestavení o pečlivý a odůvodněný výběr, ale kdybych stála s těmito zkušenostmi znovu na začátku, asi bych volila vyváženější korpus na úkor velikosti.

Vyhlášení výsledků tajného hlasování:

počet členů komise – 4

přítomno členů komise – 4

kladných hlasů – 4

Komise navrhla udělit titul doktor (Ph.D.).

Zapsal: Mgr. Michal Škrabal

Podpis předsedy komise:

